

Forskningsoversigt Dansk litterær kvindeforskning 1970-1981

Af Anne Birgitte Richard

I: Tværvidevidenskab og kønsroller.

Socialistisk Kvindegruppens skolingsgruppe: Kvindeundertrykkelse og klassekamp, 1972.

Kvindeundertrykkelsens specifikke karakter under kapitalismen, NSU, 1973.

Kvindsituation og kvindebevægelse under kapitalismen, (red: Signe Arnfred og Karen Syberg), NSU skriftserie nr. 4, 1974.

Pil Dahlerup: Om at bedrive metafor, *Vindrosen* 1/71.

Pil Dahlerup om to Cecil Bødker-anmeldelser i: *Feminologi*, Kgl. Bibl. Tryk, Kbh. 1972, s. 101-106 inkl.

Arbejdsgruppe: Kønspolitisk litteraturanalyse, *Kritik* nr. 22, 1972.

Pil Dahlerup: Litterære kønsroller, *Dansklærerforeningen*, 1973.

Hanne Møller m.fl.: Udsigten fra det kvindelige univers, *En analyse af EVA*, 1972.

Historien om danskfagets litterære kvindeforskning er historien om udviklingen af en ny forskningsretning: afgrænsning af et objekt, indsamling af et materiale, udviklingen af en metode; samtidig er udviklingen foregået i nøje samspil med den nye kvindebevægelses interesser og i intern universitetssammenhæng med den marxistisk-fagkritiske skole og hele institutionskritikken.

Kvindeforskningens forskellige faser og skoler afspejler disse sammenhænge - og også de konflikter der kan opstå mellem en bevægelses krav og den traditionelle universitetsforskningens afgrænsninger - og tilbud. Kvindeforskningen som *miljø* har skiftevis været knyttet til bevægelser, foregået isoleret, været integreret i diverse institutters øvrige projekter, eller den har udviklet særmiljøer på enkelt-institutter og i tvær-fagligt og tvær-universitært samarbejde. I de sidste år er der startet en omfattende registrering og koordinering, ikke mindst med kerne i Nynne Kochs oparbejdning af *Kvinde*, der har fået sin særlige afdeling på Det kongelige Bibliotek.

De første spæde skridt kom fra to retninger. En række tværvidevidenskabelige undersøgelser over kvindsituation og kvindehistorie, der kun meget nødtørfigt inddrog kultur og litteratur, og en række forsigtige modeller over kvindsyn og kønsroller i litteraturen, der kun nødtørfigt knyttede an til større kvindepolitiske og tekstvidenskabelige teorikomplekser.

Socialistisk Kvindegruppe, en udbrydergruppe fra *Rødstrømpebevægelsen*, udgav sit skoleingshæfte, der et langt stykke byggede på, og måtte bygge på, klassiske værker, der ingen samlet kvindeteori kunne præstere og hvis teser om bl.a. familiens udvikling, om kvinder i historien (matriarkatsteoriene o.l.) har måttet revideres. Mens formuleringerne således ofte er både abstrakte og tvivlsomme, rummer dette første forsøg samtidig klare fingerpeg om, hvilken vej opbygningen af en teori bag forståelsen af kvindelitteraturen måtte gå: det er

historien og kvindernes placering i forhold til familie og arbejde, der er emnet, og opgaven bliver en genlæsning af klassiske værker koblet på en omfattende empirisk og teoretisk nyforskning.

Det tværvidenskabelige forskningsarbejde under NSU (fra 1973, udvidet 1974) inddrager også kvinders seksualitet og kulturen som forskningsobjekter, stadig som isolerede områder og for kulturens vedkommende tøvende og sporadisk - i 1974-udgaven kommer de første litterære analyser. Samtidig udkrystalliserer sig de første diskussioner om forholdet mellem teori og bevægelse, feminisme og socialisme og kulturens / litteraturens placering i den kvindepolitiske kamp.

Kvindeforskningen præsenterer sig i denne fase som tværvidenskabelig, den udpeger specifikke forskningsområder, som endnu vanskeligt kan tænkes sammen, den viser hen mod vældige uopdyrkede forskningsfelter, et kolossalt indsamlingsarbejde og en teoretisk overvejelserproces, der kommer til at bestemme de næste års arbejde. Endelig udskiller den en diskussion, der har præget danskfagets kvindeforskning, om forholdet mellem den rent litterære beskæftigelse, der hævder vigtigheden af en relativ autonom beskæftigelse med ideologi-analyser, og en forskning og teori styret af en kvindepolitisk målsætning, der også omfatter økonomisk og politisk kvindekamp.

Den rent litterære interesse fik sine første resultater i en række tekster, skrevet i sammenhæng med Pål Dahlerups kurser i Kønspolitisk litteraturanalyse; en forløber for denne betragtningsmåde findes i den tidligere artikel om metaforer fra 1971.

I Kritik 22 udvikler en gruppe de første principper for kønspolitisk litteraturanalyse eksemplificeret på Villy Sørensens Sære Historier; metoden bygger først og fremmest på en kvantitativ opregning af personerne og deres funktion, status og roller inden for teksten og tager i mindre grad hensyn til konteksten. Metodens målsætning er en vurdering af, hvorvidt værket kan betragtes som reaktionært eller progressivt i sit kvindesyn. Artiklen rummer også en konfrontation af traditionelle litteraturhistoriers vurdering af kvindelige skribenter (in casu Jenny Blicher-Clausen) med en blind-vurdering, som studenterne på holdet foretog af en gruppe forfattere. I denne sammenhæng finder man de første spæde forsøg på at opstille vurderingskriterier for kvindelige skribenters tekster, set i forhold til form, indhold og kvinders sær- (og undertrykte) position i offentligheden.

Principperne udvikles i undervisningshæftet Litterære Kønsroller, der især rummer redskaber, der skal udvikle opmærksomhed over for sprog og ideologi knyttet til henholdsvis kvinder og mænd i forskellige teksttyper: anmeldelser, fiktion, reklame etc. Pål Dahlerup opridser en arbejdsmodel til beskrivelse og vurdering af kønsroller og kønsideologi i fiktionstekster og begynder også at overveje forholdet mellem kvindelige skribenter og det litterære system.

Hvor de tværvidenskabelige hæfter starter i abstraktionen, er de første faser i litteraturbeskæftigelsen overordentlig konkrete; her er snarere tale om optræning i sensibilitet over for stofområdet, mands-kvindeforholdet som ideologisk størrelse med sproglig manifestation i snart sagt enhver type tekster. Fælles for de to typer forskning er, at de ganske vist er produceret i takt med opbygningen af forskellige kvindemiljøer og kvindebevægelser, men samtidig er rettet mod universitet (henh. gymnasiet).

En integrering af forskning, bevægelse og umiddelbar personlig interesse fandt derimod sted i Udsigten fra det kvindelige univers, hvor en gruppe kvinder analyserede et blad, som de selv var læsere af og hvis univers de forholdt sig til i dagligdagen. Metodisk er der tale om en fortsættelse af den ideologikritiske analyse, som den bl.a. havde manifesteret sig i Søndags-BT-rapporten (1971), men med den forskel, at forskerne her selv var del i den gruppe

som skulle frigøres gennem analysen; det er en analyse, der tydeligt demonstrerer det *sammenfald mellem interesse og erkendelse*, der både er kendetegn og diskussionspunkt for den nye kvindeforskning. Kvindegruppen undersøger bladet EVA som et bevidsthedsindustriprodukt med vægt på de normer og psykiske strukturer, som bladet danner eller forstærker hos sine læsere. Den gør brug af elementer fra psykoanalyse, klasseanalyse, teorier om værdæstetik og er således et forsøg på praktisk at anvende en bredere teoridannelse i tekst- og litteraturanalysen. Her er samtidig tale om en brugsrettet forskning, der i fremtrædelsesform, engagement og sproglig overskrider den universitære tradition.

II: Opdagelsen af en periode.

Jette Lundbo Levy: Victoria og Amalie kommer til København, Vindrosen 4 / 72.

Jette Lundbo Levy: Kvinden som bevidsthedsproducent, Poetik 20, 1972-73.

Agnete Rasmussen: Dansk Kvindesamfund og sædelighedsfejden 1887, GMT 1972.

Pil Dahlerup: Knust mellem klasser, i: Ka' kvinder læse? Kbh. 1974.

Pil Dahlerup: Den kvindelige naturalist, Vinduet 2 / 75.

Kønroller i litteraturen, (red. Hans Hertel) Kbh. 1975.

Jette Lundbo Levy: Efterskrift til Amalie Skrams Professor Hieronimus, PAX 1974.

Der er en bestemt periode, der har været i fokus for den litterære kvindeforskning, som model, som eksemplifikation, som stedet, der et langt stykke har været udgangspunkt for opbygningen af en teori: det moderne gennembruds periode. Perioden 1870-90 er også kendetegnet ved gennembruddet for en gruppe kvindelige skribenter, for kvindebevægelsen og for en række sociale ændringer omkring ikke mindst mellemlagskvindernes liv, der har kunnet læses som grundmodeller for den type spørgsmål, som læsningen af også senere perioders kvindelitteratur rejser; om kvinderne i den litterære offentlighed, om kvindeæstetik og litterære skoler, om kvinders tematiseringer af deres konflikter mellem identitet som seksuelle, moderlige, arbejdende og skabende mennesker, om kvindebevægelse og kvindelitteratur, om vurderingskriterier og analyse metoder.

Jette Lundbo Levy nærmer sig perioden fra to indfaldsvinkler i sine artikler; i Vindrosen skildrer hun i fikcionaliseret form Amalie Skram, Victoria Benedictsson og til slut Alexandra Kollontaj i skæringspunktet mellem egne opbrud, debatten om seksualitet og sædelighed, kunstner-problematikken og de klasse modsætninger og sociale grundbetingelser, som først den socialistiske kvindebevægelse kunne inddrage i sin forståelse og bruge til overvindelse af de uløselige dilemmaer for de borgerlige kvinder. I Poetik-artiklen opridses de teoretiske forudsætninger for en forståelse af kvindelitteraturen som ikke blot et særegent område, men som et stof, der kun kan begribes som led i en samfundsmæssig totalitet med dens klasse modsætninger og almene ideologiske brydninger. Eksempelvis er en bestemt periodes ideologi om kunstnerisk praksis og kunstens position med til at bestemme den brug af det litterære medie som den kvindelige forfatter kan gøre.

Naturalismens kvinder er også eksempel for Pil Dahlerup i hendes fag- og kønspolitiske kritik af danskstudiet (Knust mellem klasser); her kritiserer hun bl.a. offentlighedsteorikerne for deres manglende opmærksomhed på kvindernes vilkår inden for bestemte klasser og sfærer i den klassiske offentlighedsmodel. I en række andre artikler har hun uddybet sine synspunkter på de naturalistiske kvinder, især Victoria Benedictsson og Amalie Skram. Karakteristisk for Pil Dahlerups tilgang er, at hun med samme greb læser kvindernes tekster og

livsperspektiv i forhold til deres samtidsvilkår som mellemlagskvinder og kvindelige kunstnere og perspektiverer deres erfaringer op til nutidige kvindeproblemer. Deres forhold til arbejdet, kærligheden, men ikke mindst dannelsen af deres bevidsthed og socialkarakter finder hun et langt stykke er grundmodeller for kvindepsyke og kvindevilkår.

Det moderne gennembruds kvindeforfattere oplever især familien og seksualiteten som hindringen for deres frigørelse, men samtidig som steder deres identitet er bundet til. Jette Lundbo Levy har påvist, hvordan Amalie Skrams skildring af hospitalshierarkiet i Professor Hieronimus kan paralleliseres med kvindernes umyndiggørelse i familiehierarkiet. Især har den kvindelige seksualitet, som den blev diskuteret i forbindelse med sædelighedsfejden, været kernepunkt - dengang og nu. Synspunkterne, fortællelserne og hele opmærksomheden omkring kvinders krop og drift har kunnet bruges som eksempel på de særlige metodiske vanskeligheder, der er forbundet med kvindelitterære studier. Kvinders køn og seksualitet er deres udgangspunkt for søgen efter personlig og social identitet og derfor tematiseret igen og igen; samtidig er kvinderne fastholdt ideologisk som først og fremmest seksuelle væsner, hvorfor »det seksuelle spørgsmål« kan komme til at spærre for en forståelse af de sociale modsætninger bag de sædelige debatter. Endelig er reproduktionsområdet centralt for kvindeforskningen, fordi forholdet mellem reproduktion og produktion i særlig grad er bestemmende for kvindernes liv, mens det har kunnet udskydes af mændenes og derfor også er underbelyst i den mandlige forskning.

Naturalismens kvinder fokuserede på en tematik, der blev ved at være central for mellemlagskvindernes tekster; og de analyseproblemer som teksterne stiller bliver centrale for forståelsen af senere kvindeskribenters dilemmaer.

III: Opbygningen af en metode og en teori.

Pil Dahlerup: analyse af Cecil Bødker: Den vandrende mark i: Analyser af moderne dansk lyrik 1, 1976 (skrevet 1973).

Pil Dahlerup: Metoder för kvinnotextforskning i: Textanalyse från könsrollssynpunkt (red. Karin Westman Berg), Lund 1976.

Anne Birgitte Richard: Kvindelitteratur og kvindesituation, Kbh. 1976.

Anne Birgitte Richard: Kvindelitteratur og kvindæstetik, Kritik nr. 43, 1977.

Jette Lundbo Levy: De knuste spejle, Kbh. 1976.

Bente Gaul: Undertrykkelse, oplevelse og modstand i den nye kvinderoman, Kbh. 1978.

Susanne Fabricius: Splittelse eller mangfoldighed. Om kvindebevægelse og forskning, Kritik nr. 47, 1979.

I en analyse af Cecil Bødkers digt Den vandrende mark (1955) præsenterer Pil Dahlerup en strukturalistisk analysemodel på en kvindetekst; hendes konklusion på analysen er en vurdering af Cecil Bødker som bunden oprører i forhold til en traditionel kønsrolleopfattelse, og hun perspektiverer denne vurdering ud til samtidens kvindeopfattelse og Cecil Bødkers vanskelighed med at sammenkoble rollen som kunstner med kvinderollen. Om den strukturalistiske metodes anvendelighed på kvindetekster har Pil Dahlerup senere skrevet i Metoder för kvinnotextforskning, hvis udgangspunkt er, at der ingen principiel forskel er på indfaldsvinklen til en litterær mands- og kvindetekst, mens man derimod må bemærke kvinders særlige brug af genrer, modsætninger, transformationer og særlige placering i den litterære institution. Med udgangspunkt i disse særtræk har senere tekster taget fat på teorier og meto-

der, der er særligt anvendelige på kvindetekster. Det vanskelige skel har været, at teknikken og redskaberne i første omgang er uafhængige af forfatterens køn, mens en analyse af teksternes særlige teknik og æstetik, deres udsigelse og forhold til den sociale kontekst er fyldt med svar og spørgsmål, der også kan vise tilbage til forudsætningerne for selve arbejdsredskaberne. F.eks. forudsætter aktant-modellen en identitet mellem aktivt ønskende subjekt og tekst-hovedfigur, mens kvindeteksterne ofte viser hovedfiguren som objekt eller ude af stand til at formulere, hvad hun ønsker.

I Undertrykkelse, oplevelse og modstand har Bente Gaul forsøgt at udvikle en model til analyse af moderne kvinderomaner, der bygger på en forståelse af kvinders vilkår inden for familie, arbejde, socialisering og inden for den samfundsmæssige helhed, som Bente Gaul benævner patriarkatet. Analyserne omfatter værker af Anna Ladegaard, Jette Drewsen, Grete Stenbæk, Jytte Borberg og Bente Hougaard Hansen og kortlægger for hvert værk dels skildringen af kvinders vilkår, hvilken del af kvindevirkeligheden det omfatter, hvordan kvinders oplevelse af og bevidsthed om vilkårene gengives og hvilke reaktioner eller oprørsforsøg bøgerne når frem til. Metoden er et langt stykke baseret på en opfattelse af kvindelitteratur som brugslitteratur, mens en æstetisk vurdering eller en forestilling om sammenhænge mellem politisk og litterær kvalitet ikke belyses. Resultatet er en pædagogisk tilgang, der ikke er følsom over for de æstetiske elementer i de litterære tekster, men derimod åben over for de særspørgsmål, der kan stilles til kvindelitteratur. Så bliver også vurderingskriteriet stærkt indholdsrettet, bøgernes skal kunne anvendes direkte på deres pålydende. De konkrete analyser er mere sensitive over for teksterne end teorien, et typisk træk, der også hænger sammen med, at den litterære analyse kan forholde sig til en lang videnskabelig tradition, mens teorien om kvindelitteratur først er under oparbejdning; apparatet bliver her grovere eller mere tøvende.

I Kvindelitteratur og kvindesituation er der søgt oparbejdet en teori, der både skal omfatte de kvindelige forfatters særlige produktionsforhold og disse forholds afspejling i deres produktion; bogen rummer ligeledes en række overvejelser om kvindeæstetik. Teorien - om familien, om opdragelsen, om offentligheden og om æstetikken bringes i vekselvirkning med analyser af to forfatterskaber, Jette Drewsens og Tove Ditlevsens; de er valgt som typiske eksempler fra to generationer og to forskellige klasse-mæssige udgangspositioner. Værket munder ud i et forsøg på at opstille vurderingskriterier for kvindeforfattere, inspireret af Bert Brechts realismeteorier. I artiklen om kvindeæstetik fra Kritik nr. 43 er de æstetiske overvejelser videreført; æstetik bliver forstået som en perceptions- og sansestruktur, der kan afspejle, bekræfte, bryde med og ændre indarbejdede sansestrukturer, opstået via den køns-specifikke socialisering.

Kvindelitteraturforskningens dilemma har været af både teoretisk, politisk og pædagogisk art. Samtidig med at kvindeforskningen blev oparbejdet og kvindebevægelsen udviklede sig, opstod også en bølge af kvindelitteratur, der i fiktionsform formulerede de nye erfaringer, den ny viden og de nye krav. Bevægelse, litteratur og forskning er tre integrerede, men periodevis også indbyrdes stærkt afgrænsede kredsløb. Gennem den nye institution: kvindelige anmeldere, har der været en stadig formidling af litteratur til et publikum ud over universitetet, men samtidig er der også opstået konflikter mellem skribenter og teoretikere, delvis parallelt til konflikten mellem bevægelse og forskning. Forskerne er ganske vist også publikum, og de er en del af kvindebevægelsen, men de er også en del af en institution, der traditionelt sætter sig uden for sit objekt. Hvor ideologikritikken brød med forestillingen om en objektiv humanistisk forskning og gennem socialhistoriske og bevidsthedsteoretiske analyser kan påvise forskernes hildethed og metodernes tilknytning til større sociale bevægelser og

interessegrupper, har kvindeforskningens store styrke og problem været subjekt-objektforholdet i triaden - *forsknings-tekst - social bevægelse*. De teoretiske diskussioner om analysemetode, norm og vurdering, æstetik og funktion, kan alle tilskrives denne særlige problemstilling. Som givetvis ikke er særlig for kvindelitteraturforskning, men som har manifesteret sig der som problem og som mulighed for en nyrevidering af den humanistiske forskningsvidenskabsteoretiske grundlag og selvforståelse overhovedet.

I en artikel om kvindeforskning inden for dansk diskuterer Susanne Fabricius aspekter af disse spørgsmål, også i forhold til kvindebevægelsens strategi og forholdet mellem feminisme og socialisme. Susanne Fabricius' vurderinger af forskningen er klart styret af hendes kvindepolitiske udgangspunkt, der prioriterer en eksplicit bevidsthed hos forskeren om hendes position i forhold til kvindebevægelsen højt, samtidig med at hun advarer mod tabet af de marxistiske teorier til fordel for en dyrkelse af regressive kvindeutopier. Hun påpeger desuden, at der ikke kan tales om kvindelitteratur, men derimod om en række differentierede kvindelitteraturer, en central indsigt i diskussionen om metoden og normsætter i forhold til teksterne.

I Jette Lundbo Levy: De knuste spejle er billeder og modbilleder i forskellige typer kvindelitteratur sat i forhold til kvindebevægelsens krav om en frigørende litteratur, der både formidler givne erfaringer og rummer et overskud af fantasi og utopi til at pege andre steder hen. Kvindelitteratur ser Jette Lundbo Levy som led i en ideologisk kvindekamp, og hun gennemgår forskellige perioder og tendenser med henblik på en karakteristik af kvindernes mulighed for ideologisk og sprogligt at sammenfatte modsætninger i deres livssituation. Isolationen, bundetheden og resignationen hos traditionelle forfattere (naturalisterne og Tove Ditlevsen), de individuelle frigørelsesforsøg (Elsa Gress, Anna Ladegaard), formidlingen af splittelsen hos den tilsyneladende frie kvinde (Doris Lessing) og mere komplekse sammenfatninger af kvinders livssituation, der også rummer tydeliggørende sproglige greb (Marge Piercy, Liv Køltzow) er nogle af de tendenser, som bogen diskuterer. Metodisk søger den at bestemme litteratur som et middel til bevidsthedsændring - ideologisk kamp, men bogen rummer også ansatser til en æstetisk analyse, der sammenholder ideologisk og sproglig tilgang. De knuste spejle har senere måttet stå for skud som overvejende feministisk »kulturrevolutionær« og en afskæring af en bredere politisk kamp (se s. 29). Snarest er det sådan, at den marxistiske, den kulturrevolutionære og den æstetiske synsvinkel endnu ikke er blevet metodisk integreret, så at viljerne står uformidlet side om side. Den er både udtryk for kvindeforskningens bestræbelse på at tænke i sammenhænge og de store vanskeligheder ved at sammenføje områder, der i traditionel videnskab og politisk arbejde har hver sit felt: analyse, teori, strategi og det såkaldt private liv med hverdagen og behovene, hele reproduktionsområdet.

IV: Litterære analyser og monografier.

Hanne Holch m.fl.: Kvindeundertrykkelsen under kapitalismen. Belyst ved hjælp af seks rapportbøger om kvinder. SII. nr. 4, 1975.

Analyser af dansk kvindelitteratur, Litteratur & Samfund nr. 31, 1980.

Lise Sørensen: Den nødvendige nedtur, Kbh. 1977.

Tine Andersen og Lise Busk-Jensen: Mathilde Fibiger - Clara Raphael, 1980.

Anne Marie Løn: Adda Ravnkilde, Kbh. 1978.

Jette Lundbo Levy: Dobbeltblikket, Kbh. 1981.

Inger-Lise Hjordt-Vetlesen: Forlokkelse og familie, (Dansk kulturhistorie og bevidsthedsdannelse 1880-1920), Odense 1977.

Susanne Fabricius: efterskrift til Thit Jensen: Gerd, nyudgave Kbh. 1975.

Birgitte Borgen: Thit Jensens samfundsengagement, Kbh. 1976.

Lisbeth Møller Jensen: Roser og Laurbær. Om grundstrukturen i Thit Jensens kvindepolitiske forfatterskab, Kbh. 1978.

Else Cederborg: efterskrift til Karen Blixen-antologien: Det drømmende barn, Dansk lærerforeningen 1979.

Anne Birgitte Richard: På sporet af den tabte hverdag, Kbh. 1979.

Hovedgenren i den litterære kvindeforskning er enkeltanalysen: af et værk eller et forfatterskab. Stofområdet er nyt og stort (selvom periode- og forfatterskabskoncentrationen i analyserne også har været det), arbejdet er overkommeligt og kan være eksemplarisk, så længe sammenhænge stadig er uudforsket, og universitetet som institution giver f.eks. specialekrivende studenter rammer, der svarer til denne type opgave.

Analysen af 6 rapportbøger fra 1975 bærer tydeligt præg af universitetsregiet i form og indhold. Den har som teoretisk baggrund marxistisk teori om bevidsthedsdannelse, dels i abstrakt almindelighed, dels i forhold til arbejdssituationen og den ideologi, der produceres om og i familien. De seks rapportbøger (bl.a. Kvinder på fabrik og Kvindernes bog) vurderes i forhold til den strategi for en kvindefrigørelse bogen giver, d.v.s. metoden er en indholdsanalyse i strikt ideologisk forstand, hvor udsagnet bliver sammenlignet med forfatternes egen samfundsanalyse. Begreber om subjektivitet, æstetik og litteraritet er ikke udfoldet og inddraget, det er skribenternes bevidsthedsniveau, der er analysens objekt snarere end teksterne i deres institutionelle sammenhæng.

Springet til den fem år senere antologi: Analyser af dansk kvindelitteratur er springet ind i en læsning, der i langt højere grad fokuserer på kvindelitteraturens generelle frigørelsesstendens; selv i reaktionære værker som Olga Eggerts' *En Moder* finder analytikerne tvetydige oprørsforsøg. Gennemgående for analyserne, der spænder fra Leonora Christina til Agnes Henningsen, er interessen for værkernes præsentation af kvindelighed som ideologisk og materiel kategori, en interesse, der fører til diskussioner af socialhistorisk art, men ikke mindst til en diskussion af modsætninger og litterær teknik. Analytikerne vil forstå de kvindelige skribenters begreb om kvindeligheden i alle dens modsigelser, ikke for at fælde dom over værkernes utilstrækkelige strategier, men for at begribe dem i deres sammenhæng. Her er kvindelitteratur stadig forstået som brugslitteratur, men brugsbegrebet har skiftet karakter; forskningen i kvindernes udtryksform og formidling af deres erfaringer er blevet til en læreproces i kvindehistorien, nok længst i Lisbeth Møller Jensens diskussion af Erna Juel-Hansens vanskeligheder med (i Helsen & co) at formulere en progressiv borgerlig kvindeutopi omkring århundredskiftet.

Monografiene har koncentreret sig om enkelte perioder og forfatterskaber med start i forkvinden bag kvindebevægelsen og det moderne gennembruds forfattere: Mathilde Fibiger, den anonyme forfatter til Clara Raphael, der i 1850 vakte omtrent så meget furor, som den i senere litteraturhistorier blev fortiet. Eva Bendix' efterord til nyudgaven fra 1976 kan betragtes som første del af nyforskningen, i biografisk-causerende stil. I 1977 udgav Lise Sørensens *Den nødvendige nedtur*, der rummer en større kulegravning af materialet omkring Clara Raphael. I sin metode og fremstillingsform omfatter den de genrebevægelser, der fra tid til anden har været kvindeforskningens og kvindelitteraturens svar på den opgave det er

at formidle subjekt-objekt-forholdet, nutid - historie, empiri og engagement. Formen er dialogisk, en samtale mellem forfatterens skrivesituation, erfaringer og det materiale hun efterhånden graver sig igennem. Det forhold at stoffet i en forskningsproces efterhånden som vidensstilegnelsen skrider frem, stiller sine egne nye spørgsmål, bliver således eksplicit i fremstillingen. Beskrivelsen af Mathildes liv og værk bliver så både et forsøg på en intens indleven i hendes livsvilkår, hendes »indre opvågning«, og en diskussion af hvordan udvikling og mekanismerne i denne fjerne søsters liv kan være lærerig for og har gyldighed for en moderne kvindebevægelse.

Tine Andersen og Lise Busk-Jensen har på mere traditionel universitetsgrund foretaget samme kredsede og samtalede bevægelse, hvor de læser brevromanen ind i konkrete historiske sammenhænge, studerer erindringer om familiernes liv, sammenligner mandlige forfatters ideologi og kvindeopfattelse, som romanen også er et svar på. Deres fremstilling er et omfattende forsøg på både at bevare den traditionelle, grundige teoretiske baggrundsviden (Marx, Freud, Habermas) som højtudviklede metoder til at trænge ind i et stof med og samtidig at nærme sig dette stof gennem hverdagslivets historier, indlevelse og nøjagtig analyse. Emnet bliver så både teksten selv, dens forudsætninger og dens senere historie, hvor tesen er, at dens fortrængning kan hænge sammen med, at Mathilde Fibigers utopier i al deres virkelighedsfjernhed var en kritik af de gældende samfundsforhold; det vil sige, at en realisering af hendes ideer kræver en ændring af grundliggende sociale strukturer, f.eks. familiens funktion og ideologi. Derfor kunne heller ikke den borgerlige kvindebevægelse anvende hendes erfaringer i større omfang.

I Anne Marie Løns skrift om Adda Ravnkilde er metoden som hos Lise Sørensen den indlevende opgravning af en glemt kvindehistorie; hun bygger en mosaik op omkring sin hovedpersoners liv og værk i forhold til det omgivende mandssamfund og ikke mindst i forhold til miljøet omkring Georg Brandes, der først efter Adda Ravnkildes selvmord læste og udgav hendes fortælling Judith Første. Anne Marie Løn sammenligner Adda Ravnkilde og især Victoria Benedictssons forbindelse til Brandes og deres efterfølgende selvmord; den vægt som skurk som Brandes har fået i beretningen kommer i nogen grad til at opsuge engagementet i Adda Ravnkildes liv og værk, så forholdet mellem det subjektive og politiske engagement og det objektive stofområde bliver skævt; stoffet selv bliver ikke tydeligt som det materiale, der skal vise nye sprækker, afgive nye spørgsmål og føre frem til nye sammenhænge, som den forskende ikke på forhånd har formuleret.

Jette Lundbo Levys monografi om Victoria Benedictsson, Dobbeltblikket, er også bygget op som en søgende indkredsning af et stofområde, som man kan tilnærme sig fra to vinkler, ude- og indefra, ligesom stoffet selv også rummer dette dobbeltblik. Her bliver kvindeforskningens dialogiske og bevægelsessøgende opgave udfoldet i et komplekst analytisk og æstetisk apparat. Jette Lundbo Levy læser værkerne som et ideologisk og æstetisk symptom på og en bearbejdelse af et særligt kvindeligt skisma. På den ene side kan kvinden opfatte sig selv med det mandligt objektiviserende blik, der netop i perioden omkring det moderne gennembrud fik sin videnskabelige overbygning, på den anden side kan hun vælge den indvendige kvindelige selvoplevelses syn på tingene. Kvindelitteraturen bliver her opfattet som et svar på dette dilemma, der manifesterer sig på forskellig vis i forskellige perioder; kvinders tematiseringer af kvindeligheden og deres forskellige litterære teknikker bliver læst som led i deres identitetstilegnelse, seksuelt, socialt, klasse-mæssigt. Så bliver kvindelitteraturen, in casu Victoria Benedictssons brogede private og offentliggjorte tekster, en kilde til viden om kvinders tilblivelse som individer. Denne læsemåde er et forsøg på at bringe forskningen det

metodiske skridt videre, der gør, at den overskrider den rene identifikations- og brugs læsning, og også går et langt skridt ud over målebåndslæsningen, der placerer teksterne i forhold til den bevidsthed de *ikke* omfatter.

Også Inger-Lise Hjordt-Vetlesens analyse af Marie Bregendahls forfatterskab (Forlokkelse og familie) strukturerer stoffet efter et indlevende og forklarende syn. Hovedinteressen er Marie Bregendahls tematisering af den kvindelige splittelse mellem reproduktion og seksualitet, en splittelse, der er forårsaget af kvindens særlige vilkår i både den agrare småborgerfamilie og den senere urbane kernefamilie. Splittelsen slår igennem som en psykisk splittelse i den enkelte kvinde, og i Bregendahls tekster viser den sig, f.eks. i kvindernes ambivalente forhold til mændene og i deres masochistiske reaktionsmønstre. Inger-Lise Hjordt-Vetlesen læser disse kvindelige vilkår ind i den bevægelse fra land og til by og nye produktions- og familiestrukturer, som også Marie Bregendahl foretager, og hun peger på, hvordan kvindernes livssituation på grund af deres særlige bundethed til familien, kan sætte disse almene bevægelser i nyt lys og også føre til, at kvindernes kapitalismekritik vanskeligere end mændenes bliver rent regressiv: også den agrare familie var patriarkalsk og bygger på en undertrykkelse af den kvindelige seksualitet.

Temacerne i Forlokkelse og familie peger hen mod analyserne af Thit Jensens skisma mellem moderlighed / reproduktion og frihed / produktion, ligesom værket også åbner op mod det problem som ikke mindst Ulrike Prokop har været med til at gøre centralt i den hjemlige debat: de kvindelige behovsstrukturer og deres særlige historiske skæbne. Derimod har Marie Bregendahl-analysen ikke deciderede æstetiske overvejelser, men er fortrinsvis tematisk anlagt.

I diskussionen af modsigelser og tvetydighed, som de formuleres i kvindelitteraturen er en enkelt forfatter blevet midtpunkt: det drejer sig om Thit Jensen, der som borgerlig kvindeforsagsforkæmper i sit liv og sin digtning foretager bevægelser mellem oplagt radikalitet og ligeså oplagt kvindesaglig reaktion: »for Resten mener jeg hvad jeg altid har ment, at Kvinden bliver lykkeligst, naar hun faar Mand og Barn og Hjem og ikke kender til Selverhverv«. Disse modsigelser skærper forskerens politiske og tekstanalytiske opgave, fordi et kvindeliv, en politisk kvindestrategi og en litterær tekstproduktion fuld af brudflader og splittelser her byder sig til som et eksemplarisk eksempel på, hvor omfattende redskaber og hvor megen viden, indlevelse og kritisk tænkning der skal til for at forstå kvindelitteraturerne i deres sammenhæng.

Birgitte Borgens Thit Jensens samfundengagement og Susanne Fabricius' efterord til Dansk lærerforeningens Gerd-udgave ligger mest på linje i deres metode og vurdering af forfatterens skabte (eksemplificeret ved romanen *Martyrium*) og foredragsvirksomheden over for hinanden og vurderer dem i forhold til Thit Jensens klasse- og periodemæssige udgangsposition og i forhold til samtidens borgerlige kvindebevægelse, som hun i sin agitation for frivilligt moderskab stod i opposition til. Thit Jensens stadige dilemma mellem kvindefrigørelse gennem arbejde og moderskabsideologien systematiserer hun ved at skelne mellem optimistiske, frigørende værker og pessimistiske, der sætter kvinden tilbage til moderrollen og hjemmet. Hun placerer Thit Jensen som generelt mere progressiv end Dansk Kvindesamfund. Susanne Fabricius følger Birgitte Borgens tolkning i store træk, mens Lisbeth Møller Jensen i Roser og laurbær polemiserer kraftigt mod denne fortolkning; hendes metodiske indfaldsvinkel er den samfundsmæssige splittelse mellem produktion og reproduktion, som hun mener viser sig som en tematisk modsigelse i Thit Jensens nutidsromaner mellem frigørelsesstræben relateret til arbejdet og moderskabsideologien relateret til reproduktionen.

Splittelsen viser sig således som litterære brudflader, der af Lisbeth Møller Jensen opfattes som en politisk kvalitet, fordi de peger mod de samfundsmæssige modsigelser. Hvor de to første fortolkere skelner mellem progressive og mere tvetydige dele af forfatterskabet og mener at kunne se en udviklingslinje hen mod pessimisme og tvetydighed, finder Lisbeth Møller, at modsigelserne er forfatterskabets særkende fra først til sidst og konstituerende for værkernes grundstruktur.

Else Cederborg har i sin introduktion til Karen Blixens forfatterskab diskuteret hendes særlige form for feminisme. Hun gennemgår teksternes litterære teknik, genrebrug og motivvalg og undersøger forholdet mellem ideologi, stof, classesyn og Karen Blixen som »feminitetsdyrkende feminist«, der i det kvindelige væsens særegenhed ser en magtfuld og nødvendig modvægt til mandens egenskaber. Det er en kvindelighedsdyrkelse, der nok, som også moderskabsdyrkelsen, kan opfattes som en protesterende modideologi, men som også er en tvetydig løsning. Hun påviser også, hvordan Blixen i ideologi og litterær teknik adskiller sig stærkt fra samtidens litterære skoler; kun indirekte er der forbindelse mellem hendes løsningsmodeller og århundredets typiske kvindekonflikter.

Der er et spring fra Blixen i tid og sted til Dorrit Willumsen-monografien, der bruger forfatterskabet som kilde til socialpsykologiske overvejelser over det moderne varesamfunds omstrukturering af psyke og sanser hos både mænd og kvinder. I Dorrit Willumsens tekster er det sociale systems sjæleliv analyseret og de psykiske lemlæstelser, narcissisme og dødsdrift, eksemplarisk fremstillet. Bogen fokuserer især på hendes skildring af den kvindelige socialkarakter, der er blevet prototype for ændringer i mandens adfærd også; ved at fremstille disse processer i litterære tekster, der ikke er realistiske, men snarere stiliserede og groteske, gør Dorrit Willumsen dem tydelige og åbne for bearbejdning. I analysen af hendes sprogbrug kommer bogen ind på æstetiske overvejelser også, men dens hovedærinde er påvisning af, hvordan forfatterskabet er følsomt for udviklingen af menneskelig sensibilitet og selvforståelse i det moderne samfund.

V: Kvindelitteraturhistorie:

Pil Dahlerup: Kvindebevægelsen og litteraturen, in: Kvindebevægelsens hvem-hvad-hvor, Kbh. 1975.

Susanne Fabricius: Kvindefrigørelsens dilemma - om modsigelser i den borgerlige kvindebevidsthed, in: Kvindestudier, Kbh. 1977.

Dansk Kvindelitteratur 1885-1920. Temanummer af Kultur og Klasse 39, Kbh. 1980.

Inger-Lise Hjordt-Vetlesen: Moderskabet - det uforløste modbillede i 30'ernes kvindelitteratur, in: Carl Erik Bay og John Chr. Jørgensen (red): Litteratur og samfund i mellemkrigs-tiden, Kbh. 1979.

Beth Juncker: Arbejderlitteratur? - Tendenser i 70'ernes socialistiske litteratur og

Jette Lundbo Levy: Et amfibievæsen uden for skolerne - Om kvindelitteratur og kvinders brug af litteratur i 60'erne og 70'erne, begge i: Linjer i nordisk prosa 1965-75 - Danmark, Lund 1977.

Anne Birgitte Richard: Kvindeoffentlighed 1968-75, Kbh. 1978.

Alice Holmgaard & Anne Aagaard: Kvindebevidsthed omkring den seksuelle frigørelse, Kbh. 1976.

Anne Scott Sørensen: Kvindesituation. Kvindelighed. Kvindekamp. En analyse af sammenhængen mellem den feministiske realisme og forskydninger i kvindesituationen siden 1960. Aarhus universitet 1978.

Lise Præstgaard Andersen: Kvindeskildringen i de danske ridderviser - to tendenser. Særlig tryk af SUMLEN - årsbok för vis- och folkmusikforskning 1978.

Herdis Toft: Pigen i historien, historien i pigebogen, GMT 1980.

Mette Winge: »Den Kunst at blive en god Pige, Hustru, Moder og Huusmoder«. Om pige-læsning og pigeopdragelse i Danmark til ca. 1900, Kbh. 1981.

Beth Juncker: Kvinder - klasser - ugeblade, Kbh. 1976.

Kvindelitteraturhistorien er stadig et projekt (et projekt, der så vidt vides i skrivende stund er under realisation); en særlig gren af forskningen har derimod søgt brudstykkevis at skrive historien for enkelte perioder, genrer, eller som Pål Dahlerup i Kvindebevægelsen og litteraturen rekapitulerer de indsigter om forholdet mellem litteratur og bevægelse, der har været tilgængelige. Historien er i denne version 100 år gammel, og Pål Dahlerup deler dette tidsrum i fire perioder, der er markeret af specielle knudepunkter inden for bevægelse og litteratur: det moderne gennembrud med de naturalistiske forfattere og debatten om kvinde-spørgsmålet og sædeligheden; årtierne efter århundredskiftet, hvor kvinderne fik valgret, bevægede sig stadig længere ud i offentlighed og arbejdsliv, mens forfattere som Karin Michaëlis, Thit Jensen og Agnes Henningsen trådte frem som en gruppe stærke kvindeforfattere, der også i deres personlige liv gik ud over traditionelle grænser; 30'erne med det ideologiske tilbageslag, hvor kvinderne måtte kæmpe defensivt og debatten koncentrerer sig om den biologiske kvindelighed; og endelig perioden fra 1968, hvor den nye kvindebevægelse brød frem - parallelt med et voldsomt litterært nybrud. Denne første litteraturhistorie med dens opdelinger vil givetvis blive modificeret og udbygget efterhånden, men dens koncentrationspunkter reflekterer meget klart, hvilke dele af historien der har været interesse for - og som derigennem er blevet synlige.

Det er især første og sidste fase i perioden, der har fået selvstændige behandlinger. I en beskæftigelse med Olga Eggert har Susanne Fabricius (i Kvindestudier) skitseret kvindernes vilkår som skribenter fra slutningen af det 19. århundrede og op til 1925 og forsøgt at forklare, hvordan kvindernes trækposition mellem seksualitet, ægteskab, moderlighed og arbejde kunne få en kvindeforfatter til at slå om fra radikalitet til nazisme.

Den samme periode er temaet for gruppen bag Kultur og Klasse 39, der i indledningen kort skitserer den periode, der er hovedtemaet for en række enkeltanalyser om Amalie Skram, Thit Jensen, Karen Blixen og Marie Bregendahl. Den specifikke viden er stadig delegeret ud på enkeltkvinder som forfatterskabsspecialister, mens kollektivet forsøger at samle udviklingen hos kvinderne op i forhold til litteratur, samfund og kvindebevægelse. Karakteristisk er den skiftende bearbejdning af den personlige konflikt som adskillelsen af reproduktion af sætter; de ældre mellemlagskvinder mærker den som en uoverensstemmelse inden for ægteskabet mellem mandens og kvindens roller, som en kærlighedsmisere; i næste generation træder spaltningen igennem som et eksklusivt valg mellem frihed / arbejde og seksualitet, eller elementer af den agrare produktions- og familiefrem indgår i tøvende utopier; det vises også, (i Inger-Lise Hjordt-Vetlesens Marie Bregendahl analyse), hvordan kvindeutopier, der integrerer moderskabet som styrke, tilsvarende producerer forestillinger om mandens svaghed over for »de selvtillstrækkelige kvindeskikkelser, de matriarkalske visioner«, der »først på et senere tidspunkt fik socialt registrerbare konsekvenser!«

I artiklen om Moderskabet - det uforløste modbillede i 30'ernes kvindelitteratur peges på, hvordan mellemkrigstidens familie- og kvindekonflikter både i sine progressive og konservative tendenser gjorde brug af moderskab og reproduktion som steder for kvindelig udfoldelse i en krisetid, hvor kvindebevægelsens organisering ikke rummede muligheder for mere

omfattende samfundsmæssige omvæltningsforsøg.

Det er først den nyeste periode, der igen har været genstand for litteraturhistorisk behandling. Beth Juncker har beskrevet den socialistiske kvindelitteratur i sammenhæng med periodens samlede socialistiske litteratur; i kvindernes værker finder hun hovedsagelig familieforholdene beskrevet, det interne forhold mellem klasse- og kønskamp, socialiseringen og konflikterne mellem familielivets ideologi og arbejdslivet.

Tendenserne i periodens øvrige kvindelitteratur har Jette Lundbo Levy samlet i en behandling, der også reflekterer over forholdet mellem kvindelitteratur og øvrig litteratur og hvilken begrundelse der kan ligge bag udskillelsen af denne litteratur som særkategori. Hun skelner mellem den traditionelle, den kulturradikale, den modernistiske kvindelitteratur og helliger de nye skriveformer, der er opstået i forbindelse med kvindebevægelsen, særlige afsnit; det drejer sig om dokumentarformer, montage og tekster, der søger at koble de private historier sammen med mere vidtrækkende politiske perspektiver. Kvindelitteraturens funktion og værdi er dens arbejde med modbilleder og nedbrydning af skel mellem det private og det politiske, som hun ser som udgangspunkt for en forbindelse mellem kulturel og socialistisk kamp.

Kvindeoffentlighed 1968-75 er en historiebog over kvinders placering i perioden arbejdsmæssigt, politisk, kulturelt og med to hovedafsnit om kvindelitteraturen og kvindebevægelsens kommunikationsformer, disponeret efter en genreopdeling, der bevæger sig fra det centrale og tætte mediegruppen og ud efter for at slutte med bevægelsens bredere brug af offentligheden. Dens hovedsynspunkt er, at kvindelitteraturens nye blomstring ganske vist er sket i samklang med de nye kvindebevægelsers udvikling, men også at der er en relativ autonomi mellem de to dele; autonomien kan bl.a. læses af det forhold, at bevægelsen i meget ringe grad har brugt fiktionen som medie. Vurderingen af massemediudfoldelsen er farvet af blomstringen i bevægelsens første fase, der nu er afløst af andre tendenser.

Samme periode behandles i Anne Scott Sørensens værk, der deler stoffet op i en historisk redegørelse for den almene udvikling, herunder kvindernes placering i arbejde og familie og kvindebevægelsens start og en analytisk behandling af en gruppe »feministiske realister«, Jette Drewsen, Herdis Møllehave og Bente Clod.

Kvindebevidsthed omkring den seksuelle frigørelse centrerer sig om et enkelt led i kvindernes historie gennem 60'erne og 70'erne og søger at aflæse frigørelsens gennemslag i mellem-lags- og arbejderkvindernes litterære værker. Bogen fokuserer dels på de umiddelbart progressive aspekter af den seksuelle frigørelse, tilegnelsen af kvindekroppen, dels på det mere tvetydige, hvor frigørelsen manifesterer sig som tvang, og de peger i den forbindelse på kvindebevægelsens dobbeltforhold til ændringerne. De litterære tekster bliver brugt som kilder til den bevidsthed og praksis som de ændrede seksuelle strukturer betød i henholdsvis mellemlagene og blandt arbejderkvinderne; teksterne, af bl.a. Anna Ladegaard, Jette Drewsen, Grete Stenbæk og Dagmar Andreassen, kommer så til at vise, hvordan mellemlagskvinderne tendentielt søger at indfri frigørelsesløftet privat - og skuffes, mens arbejderkvinderne i mindre grad fokuserer på intimsfære og seksualitet i deres beskrivelse af undertrykkelse og frigørelsesforsøg.

Kvindeideologi og kvinders forhold til litteratur og kultur i de tidligste perioder er stadig tyndt beskrevet. I Kvindeskildringen i de danske ridderviser peges på en gruppe viser uden europæiske paralleller, der skildrer handlekraftige kvinder, over for en senere gruppe fælles-europæiske viser, hvor kvinderne er passive ofre. Tesen er, at bl.a. kristendommen er med til at forme en mere repressiv kvindeideologi, men viserne diskuteres også i forhold til de indsamlede adelskvinder og deres køns- og klasseinteresser.

To genrer har fået deres særskilte behandling. Pigen i historien er ikke en traditionel pigebogshistorie, men søger gennem en analyse af epokaltypiske værker fra tre perioder i 1800-tallet at sammentænke generelle udviklingstendenser under konstitueringen af det borgerlige samfund, dets arbejdssetos, ideologi og skiftende kvinderoller med udviklingen i pigebøgerens ideologi. Herdis Toft påviser, hvordan kvinderollen må forstås i sammenhæng med ændringer, der dels har krævet en udvikling i kønnenes egenskaber, dels med forskellig styrke har opretholdt sine legitimeringer af også kvindens rolle og natur: fra streng indlæring i protestantisk afkaldsetos i begyndelsen af århundredet over formuleringen af en kvindelig protest, der overtales af løftet om kærlighedsægteskabet parallelt med mellemlagenes vækst og endelig Biedermeyerkulturens idyllisering og konfliktfortrængning. Pigebogens historie læses som en socialisationshistorie, hvor de kvindelige pigebogsforfattere også via den litterære form formulerer deres egen selvforståelse af deres forfattervirksomhed.

Også Den Kunst at blive en god Pige behandler pigelæsning som socialisationsform og betragter derfor teksterne som kilder til de opdragelsesnormer, som pigerne og deres forældre blev indlært i. Mette Winge gennemgår kronologisk og systematisk de forestillinger om pigeopdragelse og kvindelighed der findes i skrifter fra o. 1700, hvor pigerne og børnene overhovedet blev synlige som særkategori. Vi hører om teoretiske og praktiske opdragelsesskrifter, lekture henvendt til pigerne selv, skolediskussioner og endelig om pigeromanen fra sidste halvdel af 1800-tallet. Teksterne beskrives især ud fra, hvor vide rammer de giver for kvindelig udfoldelse og uddannelse og knyttes i mindre grad til de samfundsmæssige brydninger, som de modstridende synspunkter og den ændrede opfattelse også er udtryk for. Et skel findes o. 1850, hvor den boglige opdragelse og dernæst den erhvervsmæssige uddannelse træder ind gennem debatter og kampe som nye livsperspektiver. Samtidig fastholder pigeromanerne et langt stykke det restriktive opdragelsessyn og er ret uberørte af de samtidige brydninger i kvindelitteraturen og kvindebevægelsen. Gennemgangen af det omfattende materiale knytter først og fremmest an til den opsøgende og opgravende del af kvindeforskningen.

På anden vis har magasinlitteraturen og ugebladene fungeret som socialisationsfaktor - først og fremmest i samme tidsrum som kvindebevægelsen og kvindelitteraturen har taget form. Også her er læserne først og sidst objekter for teksterne, der fungerer som ideologiske ledebilleder. Beth Juncker har i Kvinder - Klasser og ugeblade fokuseret på de to klassiske perioder inden for denne genre: det moderne gennembruds og 60'erne og 70'erne, i den hensigt »at fortælle et samfunds kvindesocialiserings historie« Udgangspunkter er det borgerlige samfunds utopier om offentligheden som et sted for fri meningsdannelse, utopier der hurtigt viser sig som ideologisk slør over en kompliceret mediestruktur; i denne struktur udgør magasinlitteraturen »et nøjagtigt billede af en del af vores ideologiske bevidsthed«. Gennem analysen af tekster fra de to perioder viser Beth Juncker, hvordan kvinden i begge tilfælde vendes mod familien som opfyldelse af sin kvinderolle; men hvor 1870'ernes ugepresse medreflekterede de sociale rammer og placerer kvinderollen som en opfyldelse af sociale behov, i sidste instans en politisk funktion, som novellernes kvindeskikkelser opfylder eksemplarisk, socialiserer de moderne tekster til en mere abstrakt og i sig selv begrundet kvindelighed.

Kvindebevægelse og kvindeforskning:

Elisabeth Flensted-Jensen m.fl. : Mellem opgør og tilpasning, Århus 1977.

Kvindeforskning i Danmark. (Red: Anne-Birte Ravn m.fl.). Serie om kvindeforskning nr. 1, Aalborg 1978.

Jette Drastrup og Nynne Koch: Bidrag til dansk kvindeforskning. Fortegnelse over afsluttede, igangværende og påtænkte projekter, Roskilde 1979.

Nynne Koch og Annie Winther: Kvindeforskning / Women's Studies. Det kongelige Bibliotek. Fagbibliografier 10. Kbh. 1981.

Forholdet mellem kvindebevægelse og kvindeforskning har ikke blot været en historie om samarbejde, brud og diskussioner. Allerede i 1974 formulerede Signe Arnfred og Karen Syberg dilemmaet omkring skellet »mellem 'teoretiske' og politiske problemstillinger«, hvor anførelsestegnene markerer den fundamentale usikkerhed. Den har senere manifesteret sig i diskussioner om kvindeforskning som aktionsforskning knyttet umiddelbart til kvindepolitiske opgaver. Den centrale videnskabsteoretiske landvinding mener jeg imidlertid er indsigten i, at kvindeforskning ikke blot er et tilfældigt og politisk valgt stofområde, en tendensforskning og et fravalg af andre områder, men at den med Signe Arnfreds udtryk (fra Kvindeforskning i Danmark) kan bruges som »dåseåbner«, dvs. at kvindeindfaldsvinklen dels kan åbne for, forklare og uddybe konkrete problemstillinger, dels kan være nødvendig for at forstå litterære, sociale, psykiske strukturer i deres kompleksitet. Det betyder, at metoder og stof også må kunne integreres i den eksisterende forskning, samtidig med at de traditionelle forskningsområder kompletteres og kritiseres på flere felter. I en konstitueringsfase er sammenhængene ikke altid synlige; opgravningen af de nye stofområder, diskussionen om stofvalg, studie- og forskningssammenhænge er så presserende, at der kan være tendenser til total afsnøring fra de gamle miljøer.

Karakteristisk har der været et voldsomt behov for stadig selvrefleksion og historieskrivning om de sidste års resultater; den nye kvindebevægelse har fået sin egen forskning, dels integreret i periodebeskrivelserne, dels som hovedtema for større forskningsarbejder.

Mellem opgør og tilpasning er en kvindegruppes gennemgang af den bevægelse de både er en del af og forholder sig kritisk til. Bogen rummer en række analyser af målsætning, organisationsform og skriftligt materiale opstået i forbindelse med især Rødstrømpebevægelsen, og den søger at fastholde disse manifestationer på deres tvetydige forhold til sociale undertrykkelsesmekanismer og den kvindelige socialkarakter, at pege på faren for, at bevægelsen lukker sig i indadvendt gensidig bekræftelse, der blot gentager gamle kvindelige angstformer og ikke gør offensiv front mod den politiske og økonomiske undertrykkelse. Det bliver også en kritik af den »kulturrevolutionære« strategi, der satses på analyse af ideologier. Ideologianalysen er netop den litterære forsknings ærinde, og her bliver problemet endnu engang, hvordan forholdet mellem teori og aktion, ideologi og politik skal formuleres. Videnskabsteoretisk handler det endnu engang om erkendelse og interesse; men også om det ideologiske arbejdes funktion i forhold til andre former for social praksis.

Den litterære kvindeforskning har gennemgået en hurtig udvikling, der også viser sig ved stor uhomogenitet i kvalitet; hver nyt spring ud i det uvisse har krævet et stort opsamlings- og refleksionsarbejde, og det er måske årsagen til koncentrationen omkring enkelte perioder, metoder og forfattere. Opgravningen og den brugsrettede læsning er ved at blive suppleret af arbejder, der tør eksperimentere med delområder, og det vil også sige udvikle mere kvalificerede analyser og teorier. Samtidig går grundarbejdet videre med læsning, registrering og indsamling af oplysning. Forskningen er ved at blive etableret og institutionaliseret både som selvstændigt område og i forhold til institutterne. Men fremover vil de tværvidenskabelige projekter, de klassiske analyser af perioder og forfatterskaber og diskussionen om kvindelitteraturforskningens funktion og indhold stadig holde bevægelsen igang.